

Історія

УДК 93/94(477.86/.86):271.4:329.7

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15348611>

**Греко-католицьке духовенство в українському національному русі
Східної Галичини у міжвоєнний період**

Колб Наталія Михайлівна,

кандидат історичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-4449-1991>

Прийнято: 25.04.2025 | Опубліковано: 06.05.2025

***Анотація:** У статті розглядаються особливості участі греко-католицького духовенства в процесах національного руху українців в умовах перебування Східної Галичини під владою Польської Республіки. Дослідження акцентує увагу на політичних та соціальних умовах у яких перебували українці у міжвоєнний період і визначає заходи, в яких брало участь та ініціювало духовенство Греко-Католицької Церкви. Особливо важливим є аналіз участі духовенства в процесах проголошення Західноукраїнської Народної Республіки в умовах польсько-українського протистояння, збереження національної самобутності українців.*

Метою дослідження є аналіз діяльності духовенства ГКЦ в контексті суспільно-політичних та релігійних процесів Галичини. Застосовані методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації дозволяють дослідити

участь греко-католицького духовенства в процесах національного руху українців Східної Галичини у міжвоєнний період.

Результати дослідження свідчать про те, зважаючи на активну асиміляційну політику польської адміністрації, яка мала на меті інтегрувати Східну Галичину до складу Польщі, греко-католицьке духовенство, будучи вагомим національним силою, що стабілізувала та об'єднувала українське суспільство, брало активну участь у суспільно-політичному та культурно-освітньому житті регіону. Це сприяло зростанню українського національного руху в Галичині. Підтвердженням консолідації національних сил стала залученість духовенства до проголошення Західноукраїнської Народної Республіки, а також його діяльність у культурно-просвітницьких товариствах. Духівництво поширювало релігійні видання та літературу, організовувало урочисті відзначення важливих історичних подій України, підтримувало національне пробудження та ініціювало створення Католицької Акції.

Ключові слова: *Греко-Католицька Церква, міжвоєнний період, Польська Республіка, Східна Галичина, духовенство, український національний рух, добродійність.*

Greek Catholic Clergy in the Ukrainian National Movement of Eastern Galicia in the Interwar Period

Nataliia Kolb,

PhD in History, Senior Researcher, Senior Research Fellow I. Krypiakevych

Institute of Ukrainian Studies, NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0003-4449-1991>

***Abstract:** The article examines the peculiarities of the participation of the Greek Catholic clergy in the processes of the national movement of Ukrainians in the conditions of Eastern Galicia under the rule of the Polish Republic. The study focuses on the political and social conditions in which Ukrainians lived in the interwar period and identifies the activities in which the clergy of the Greek Catholic Church participated and initiated. Particularly important is the analysis of the participation of the clergy in the processes of proclaiming the West Ukrainian People's Republic in the context of the Polish-Ukrainian confrontation and preserving the national identity of Ukrainians.*

The purpose of the study is to analyze the activities of the GCC clergy in the context of socio-political and religious processes in Galicia. The applied methods of analysis, synthesis, generalization and systematization allow us to study the participation of the Greek Catholic clergy in the processes of the national movement of Ukrainians in Eastern Galicia in the interwar period.

The results of the study show that, given the active assimilation policy of the Polish administration, which was aimed at integrating Eastern Galicia into Poland, the Greek Catholic clergy, being a significant national force that stabilized and united Ukrainian society, took an active part in the socio-political, cultural, and educational life of the region. This contributed to the growth of the Ukrainian national movement in Galicia. The consolidation of national forces was confirmed by the involvement of the clergy in the proclamation of the West Ukrainian People's Republic, as well as their activities in cultural and educational societies. The clergy distributed religious publications and literature, organized solemn celebrations of important historical events in Ukraine, supported the national awakening, and initiated the creation of the Catholic Action.

***Key words:** Greek Catholic Church, interwar period, Polish Republic, Eastern Galicia, clergy, Ukrainian national movement, charity.*

Постановка проблеми. Перша світова війна призвела до краху кількох імперій, зокрема Австро-Угорської та Російської, що дало українцям шанс на втілення власної ідеї державності через створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Однак, за рішенням Ради послів держав Антанти від 15 березня 1923 р., цей регіон став частиною Польської Республіки. Варто зазначити, що ще у 1919 р. на Паризькій мирній конференції польська делегація взяла на себе зобов'язання перед країнами-учасницями надати українському населенню автономію. Воєнні дії та російська окупація Східної Галичини під час Першої світової війни спричинили низку тяжких наслідків, серед яких: економічний спад, погіршення рівня життя населення, значні матеріальні збитки, репресії та депортації місцевих жителів, а також уповільнення розвитку освіти та культури. Уряд Польської Республіки не розробив стратегії відновлення краю, зосередившись переважно на експлуатації ресурсів та здійсненні політики колонізації українського населення.

У цих складних обставинах Греко-Католицька Церква взяла на себе консолідуючу роль духовного та національного лідера в регіоні. Окрім вирішення соціально-економічних проблем українців духовенство здійснювало заходи у контексті збереження національної та культурної ідентичності українців. Тому вважаємо за необхідним дослідити та проілюструвати конкретні приклади діяльності священників у зазначеному напрямку в міжвоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці періоду незалежної України значну увагу приділяють дослідженню діяльності духовенства ГКЦ у різні періоди. Аналізу участі греко-католицького духовенства в суспільно-політичних процесах першої половини ХХ ст. присвячені роботи І. Андрухів [1], О. Єгрешія і Р. Делятинського [2, 3], В.

Сергійчук [4], В. Марчук [5]. У праці В. Дудар [6] детально проаналізовано становище ГКЦ у 1920–1930-х рр. Державно-церковні стосунки та релігійні процеси у Польській Республіці проаналізовано у працях О. Красівського [7, 8], М. Кугутяка [9], М. Москалюка [10], В. Перевезія [11, 12]. Дослідження І. Пилипіва присвячені діяльності ГКЦ в умовах Другої Речі Посполитої та утвердженню її як національно-консолідуючої сили. Окрему увагу автор звертає на взаємини ГКЦ з українськими політичними партіями та організаціями. Діяльність перемишльського єпископа Й. Коциловського автор аналізує в контексті суспільно-політичної, культурно-просвітницької діяльності греко-католицького кліру [13, 14, 15].

Висвітленню участі духовенства в процесах національного руху присвячені праці: О. Турія [16], Е. Бистрицької і Ю. Грабець [17], І. Зуляка і Ю. Макар [18, 19]. Участь греко-католицького духовенства в суспільно-політичних процесах проаналізована у працях Л. Костюк [20, 21, 22] і Н. Колб [23]. Функціонування релігійних організацій в Другій Речі Посполитій досліджували польські історики: С. Набуванець [24], С. Штемпень [25], М. Яблонський [26] та ін. Польські науковці зазначають, що поряд з незначними труднощами, ГКЦ в умовах панування польської держави володіла певною свободою, яка гарантувалася умовами Конкордату 1925 р.

Цінними для роботи є збірник матеріалів “Альманах Станиславівської землі” [27] та церковні часописи: “Нова Зоря”, “Перемиські Єпархіальні Відомості”, “Діло”.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на численні наукові досягнення у дослідженні становища греко-католицького духовенства та його ролі у процесах національного руху українців Східної Галичини у міжвоєнний період, все ще існують певні прогалини у знаннях, які потребують подальшого дослідження. Зокрема не

дослідженими залишаються питання участі духовенства в подіях польсько-української війни 1918–1919 рр. війни, явища капеланства греко-католицьких священників, реалізація заходів ГКЦ для підвищення релігійної та національної самосвідомості українців Східної Галичини у міжвоєнний період. Важливим для наукового пізнання є визначення конкретних методів і засобів, які застосовували священники для консолідації національних сил. Зважаючи на складні умови життя в сучасній Україні вважаємо доцільним вивчити заявлені аспекти проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз діяльності духовенства ГКЦ в контексті суспільно-політичних та релігійних процесів Галичини.

Методологія дослідження базується на принципах історизму, науковості, об'єктивності, системності. Використано загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичні (історико-генетичний, історико-критичний) методи. Метод історіографічного аналізу і синтезу дозволив здійснити вивчення спеціальної наукової літератури та джерел з метою отримання наукових фактів про об'єкт дослідження та з'ясування стану наукової розробки проблеми. Використання методу історико-критичного аналізу дало можливість з'ясувати динаміку подій польсько-української війни 1918–1919 рр.

На початковому етапі дослідження було застосовано метод архівної та бібліографічної евристики, тобто пошук джерел і літератури для вивчення об'єкта. Завдяки використанню даного методу вдалося визначити архіви, бібліотеки, в яких знаходяться необхідні документи.

Завдання статті:

1. Проаналізувати соціальні та політичні умови, які впливали на розвиток суспільного та національного життя українців у Східній Галичині.

2. Висвітлити участь духовенства ГКЦ у проголошенні Західноукраїнської Народної Республіки, процеси національного руху українців Східної Галичини.
3. Оцінити внесок греко-католицького духовенства у поширенні релігійної літератури, організації урочистих подій та поширенні Католицької Акції.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Міжвоєнний період став часом серйозних випробувань для греко-католицького духовенства Східної Галичини. Після розпаду Австро-Угорської імперії регіон опинився у складі Польщі, що супроводжувалося зміною політичних та економічних умов. У цій статті ми розглянемо внесок греко-католицького духовенства Східної Галичини у міжвоєнний період у розвиток суспільно-політичних, культурно-освітніх процесів і національного руху українців.

Важливим напрямком роботи духовенства була участь у спробах українців відновити власну державу. ГКЦ схвально відреагувала на проголошення в 1918 р. Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Проте відкриту підтримку висловлювали не всі, частина духовенства дотримувалася нейтральної позиції в політичному аспекті. Зокрема, в червні 1922 р. у Станіславівському воєводстві з 683 греко-католицьких священників прихильність до Польської Республіки висловили 112 представників, про нейтралітет заявили – 466, гостро негативне ставлення до влади демонстрували близько 100 осіб [1, с. 345; 18, с. 98].

До складу Української Національної Ради ЗУНР у 1918 р. входили: митрополит А.Шептицький, станіславівський єпископ Г. Хомишин, перемишльський єпископ Й.Коциловський, а також священники: Степан Онишкевич, Омелян Погорецький, Олександр Стефанович, Іван Яворський, Андрій Бандера, Степан Юрик, Іван Федевич, Платонід Філяс, Степан

Височанський, Євстахій Качмарський, Теодор Чайківський, Михайло Цегельський, Платон Карпінський та інші [2, с. 119; 20]. Греко-католицьке духовенство брало участь в процесах переходу влади в повітах у руки представників ЗУНР. Більшість із священників очолювали повітові ради, що свідчить про те, що Церква була активним учасником процесів творення національної української держави [3, с. 475–477; 19, с. 132]. До складу повітових комітетів входила інтелігенція, серед них багато священників: сотруди́ник і катехит о. Павло Джулинський, о. Микола Янович парох с. Хотинь, о. Андрій Бандера парох с. Угринів, о. Наконечний парох с. Рівня [4, с. 356–364; 5, с. 270–275; 21, с. 76].

Під час Листопадового Зриву, 1 листопада 1918 р. парох с. Угринова о. Андрій Бандера організував своїх селян та парафіян з с. Бережниця Шляхетська (Калуський деканат) та виїхав з ними до м. Калуша. В місті вони роззброїли поліцію з австрійськими військами та встановили свою владу [6, с. 59–63; 7, с. 321–325]. Також на Зборівщині о. Герасимович створив повітове управління. На Яворівщині національну роботу серед парафіян проводили такі священники: о. Венгринович (с. Наконечне), о. Горницький (с. Шкло), о. Волосянський (с. Краковець) та інші. 1–2 листопада 1918 р. священник С. Дашо з м. Самбора в співпраці з священниками повіту організовував народні віча, проголошуючи акти створення української держави [8, с. 134–160; 9, с. 45–47]. У листопаді 1918 р. о. І. Блавацький був призначений адміністратором с. Товстенке (Пробіжнрянського деканату). Священник ініціював спорудження високої могили на честь героїв визвольної боротьби – перша в Галичині. Урочисте посвячення могили відбулося 1921 р., але підготовлену таблицю з надписом «Борітеся — поборете, Вам Бог помагає» польська влада заборонила прикріпити [10, с. 45–50; 11, с. 15–18; 12, с. 100–150].

У період революційних подій листопада 1918 р. надвірнянський декан М. Ганушевський організував «Гуцульську Сотню», сам став її комендантом і розмістив військовий загін на залізничному шляху Делятин – Ворохта. Її учасники зупиняли угорські поїзди, які вивозили до Угорщини військове майно. Вилучену в них зброю о. М. Ганушевський відправляв до уряду ЗУНР, який на той час вже був у Станіславові [13, с. 139–144]. Під керівництвом священника військовий загін їздив по ближніх селах, де роздавали місцевим жителям продовольство, проводили набір до війська, також передавали паливом й інші необхідні речі для Української Галицької армії (УГА). Згідно споминів о. Володимира Лиска восени 1918 р. у рамках Листопадового Чину у Львові в м. Городок відбулося протистояння між поляками та українцями. Через успіхи поляків о. В. Лиска було заарештовано, спочатку перебував у Львові, згодом був вивезений до Домб'я поблизу Кракова [14, с. 107–111].

Греко-католицьке духовенство активно брало участь у процесі створення капеланської організації в період існування ЗУНР. Відповідно до розпорядження військового міністра Дмитра Вітовського від 1 січня 1919 р. були засновані вищі духовні органи – Преподобництва, які мали регулювати роботу військових капеланів. Першим духівником УГА, преподобником Державного Секретаріату військових справ був о. Микола Їжак, згодом його замінив о. Василь Лаба. Серед священників, які виконували функції польових духівників були: о. Андрій Бандера, о. Іван Брикович, о. Володимир Ганицький, о. Теофіль Горникевич, о. Іван Лебедович та інші [15, с. 2057–2058].

Капеланська служба передбачала виконання душпастирської роботи, а також виконання додаткових обов'язків (ведення обліку полеглих, облаштування стрілецьких цвинтарів, збір пожерт для вояків тощо). Після окупації польськими військами Східної Галичини уряд ЗУНР у листопаді 1919 р. емігрував до Відня. Польський уряд запровадив надзвичайний стан і почав

арештовувати українців, які мали активну патріотичну позицію. У звіті Міжнародного Комітету Червоного Хреста зазначалося, що восени 1919 р. кількість заарештованих українців становила більше 100 тис., із них понад тисяча були священники [16, с. 114]. Найчастіше вони відбували своє ув'язнення в таборах полонених у Букшовці, Домб'є, Стшалково. Зустрічаються випадки вбивства греко-католицьких священників польською владою, серед таких: о. Підляшецький, о. Нижанківський, о. Лопатинський, о. Галібей, о. Сухаровський та інші. Керівництво Церкви відреагувало на події видавши «Пастирський лист до духовенства і віруючих». У ньому було описано втрати церкви кадрового та матеріального характеру. Польська влада мала побоювання щодо впливу листа на населення та збільшення антипольських настроїв серед населення [17, с. 105–1104; 32, 60–61].

Під час остаточного встановлення польської влади відбувалися чистки серед інтелігенції. Зокрема влада хотіла ліквідувати проукраїнськи налаштованих осіб. Наприклад, у червні 1919 р. був заарештований священник з с. Кучкуда. В своїх свідченнях він повідомляв, що основне запитання яке йому ставили під час затримання було про співпрацю з УГА [21, с. 105–110]. Затримання священників продовжувались і на початку 1920-х рр. Це підтверджує лист за 1922 р. від Перемишльського уряду до Митрополичого Ординаріату у Львові. В якому священник Микола Щур вказував, що умови утримання були непридатними для нормального життя, ув'язнені фактично не отримували харчування [21, с. 142].

Митрополит А. Шептицький був переконаний, що співпраця духовенства з молоддю створює умови для розвитку національної ідеї та в майбутньому буде каталізатором поширення визвольних настроїв. Тому священники активно брали участь у роботі молодіжних організацій, залучали молодь до заходів присвячених пам'ятним історичним подіям. Наприклад, о.

Климент Соневицький – парох с. Гадинківці (Копичинецький деканат) у 1933 р. організував молодь до участі в мирній акції проти Голодомору, який впродовж 1932–1933 рр. тривав на території УРСР [21, с.150; 31, с. 2]. Залучення молоді до співпраці сприяло формуванню в них патріотичного світогляду та моральної складової.

Після укладення у 1925 р. Конкордату між Святим Престолом та Польською Республіку Греко-Католицька Церква отримала більше можливостей для реалізації своєї суспільної, громадської та культурно-освітньої роботи. Духівництво Перемишльської єпархії ГКЦ відіграло активну роль у поширенні освіти. Особливий внесок у цю сферу зробили єпископ Й. Коциловський, його помічник Г. Лакота, а також крилошани А. Зубрицький, І. Качмар, В. Левицький, М. Мриц, Р. Решетило, І. Стрийський та катехити О. Кормош, М. Комарницький, О. Мартинович, Л. Несторович. Серед молодших діячів культурно-просвітнього напрямку слід відзначити відомого проповідника о. В. Гриника та катехитів П. Голинського, П. Дем'янчика, П. М'якого та О. Орського [22, с.1398].

У 1925 р. було створено Українську Християнську Організацію (УХО) з осередком у Львові, першим головою був о. Тит Галуцинський. Головною метою якої було виховання населення в християнському дусі, боротьба з поширенням сектантства й комунізму. До неї входили представники духовенства з аполітичною позицією, проте прагнули автономії для українських земель [22, с. 1399].

У 1931 р. у Львові митрополит Андрей Шептицький ініціював створення Українського католицького союзу (УКС) – громадсько-релігійної організації, яка в політичних питаннях підтримувала Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). Варто зазначити, що на той час у Галичині вже функціонувала Українська християнська організація, заснована за

підтримки єпископів Григорія Хомишина та Йосафата Коциловського, яка виступала за налагодження порозуміння між поляками та українцями. Таким чином, обговорення літургійних питань безпосередньо вплинули на подальший розвиток суспільно-політичних процесів у Перемишльській єпархії та всієї Греко-Католицької Церкви [23, с. 103–104; 30, с. 46–48].

У період перебування Східної Галичини під владою Другої Речі Посполитої, коли Греко-Католицька Церква (ГКЦ) залишалася чи не єдиною об'єднуючою силою для українців, зростала популярність антирелігійних друкованих видань. У зв'язку з цим у міжвоєнний період надзвичайно актуальною була проблема якісної релігійної преси, для розв'язання якої було створено спеціальний комітет. Вважалося, що "ворожі часописи" негативно впливають на релігійність та призводять до морального занепаду як у сільській місцевості, так і в містах [24, с. 2988].

З метою протидії шкідливому впливу антирелігійної та антикатолицької преси, комітет регулярно організовував "місяць доброї преси". Традиційно в січні кожного року віруючих заохочували оформлювати передплату на католицькі газети. Кожен передплатник перемишльського видання "Бескид" мав залучити принаймні одного нового передплатника та кількох читачів [28, с. 27; 29, с. 3–4]. У зверненні зазначалося: "У місяці січні докладімо всіх зусиль для того, щоб наша бідна католицька преса подвоїла кількість своїх передплатників і читачів". Серед найпопулярніших українських католицьких періодичних видань були "Бескид" (тижневик), "Місіонар" (місячник, видаваний церковним братством "Апостольство Молитви" в Перемишлі), "Нова Зоря" (виходив двічі на тиждень), "Правда" (тижневик). Передплата ілюстрованого дитячого місячника "Наш Приятель" була досить дорогою і становила 250 злотих [25, с. 191; 33, с. 3–4].

У складних тогочасних умовах Папа Римський Пій XI проголосив курс на відновлення та зміцнення Католицької Акції – масштабного руху в християнському світі, започаткованого ще у 1880-х роках Папою Левом XIII. Перша папська енцикліка, присвячена цьому питанню, з'явилася 23 грудня 1922 р.. Метою Акції було активізувати вірян, особливо молодь, у сфері мирянського апостольства, поширювати християнську віру та сприяти дотриманню християнських моральних принципів у повсякденному житті [26, с. 229].

У 21–29 жовтня 1929 р. в Римі відбулася конференція греко-католицького єпископату, в якій взяли участь митрополит Андрей Шептицький, а також єпископи Григорій Хомишин та Йосафат Коциловський. На цій зустрічі було прийнято рішення, що українські церковні ієрархи візьмуть під свою опіку розвиток Католицької Акції у своїх єпархіях. На засіданні також обговорювалося питання створення відповідного центрального органу, який би координував діяльність Акції в Галичині [27, с. 3–4].

Згодом, у 1933 р., у своєму Різдвяному зверненні до народів світу Папа Римський Пій XI, з нагоди 1900-річчя Христових страждань, проголосив «Святий Рік», який тривав з 2 квітня 1933 р. по 2 квітня 1934 р. А вже 1 березня 1933 р. троє згаданих галицьких владик разом із єпископами-помічниками оприлюднили спільне звернення щодо проведення 6 та 7 травня того ж року свята «Українська Молодь – Христові» (УМХ). Ієрархи закликали українців Галичини підтримати цей релігійний захід. Архієпархіальний Інститут Католицької Акції (спеціалізований орган Львівської архієпархії) розпочав організацію свята, метою якого було об'єднати молодь на християнських засадах і таким чином закласти основу для формування нових католицьких об'єднань. На свято УМХ до Львова у визначений час прибуло близько 50 тисяч осіб з різних населених пунктів Галичини [3, с. 477].

Свято «Українська Молодь – Христові» стало поштовхом до створення в містах і селах Галичини осередків «Католицької Акції Української Молоді» (КАУМ). Грамоту про заснування КАУМ видав митрополит Андрей Шептицький. Вже 14 липня 1933 р. митрополит офіційно оголосив про створення нової організації, до якої, зокрема, увійшли товариства «Луг» та «Пласт» [3, с. 474–476].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, зважаючи на активну асиміляційну політику польської адміністрації, яка мала на меті інтегрувати Східну Галичину до складу Польщі, греко-католицьке духовенство, будучи вагомою національною силою, що стабілізувала та об'єднувала українське суспільство, брало активну участь у суспільно-політичному та культурно-освітньому житті регіону. Це сприяло зростанню українського національного руху в Галичині. Підтвердженням консолідації національних сил стала залученість духовенства до проголошення Західноукраїнської Народної Республіки, а також його діяльність у культурно-просвітницьких товариствах. У публікації містяться цінні узагальнення про поширення духовенством релігійних видань та літератури ("Бескид", "Місіонар", "Апостольство Молитви", "Нова Зоря" "Правда", "Наш Приятель"), організацію урочистих відзначень важливих історичних подій України, підтримку національне пробудження та проведення Католицької Акції. Перспективними для подальших досліджень є вивчення досвіду капеланства греко-католицького духовенства у міжвоєнний період та роботи парафіяльних гуртків Католицької Акції

Список використаних джерел

1. Андрухів І. Станіславівська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект : наукова монографія. Надвірна : Надвірянська друкарня, 2010. 500 с.

2. Єгрешій О., Делятинський Р. Репресивна політика польських органів влади проти греко-католицького духовенства у 1919 р.: методи та особливості. *Східноєвропейський Історичний Вісник*, 2020. Вип. 15. С. 117–127.
3. Єгрешій О. Католицька акція: світське апостольство у Галичині початку 1930-х рр. *Історія релігій в Україні*. № 21-1 (2011): Випуск 21, Книга I. С. 474-477.
4. Сергійчук В. Українські державники: Андрей Шептицький. Київ, 2015. 440 с.
5. Марчук В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.
6. Дудар В. Українська греко-католицька церква в Східній Галичині у 20–30-х роках ХХ століття // *Наукові записки з української історії*. 2014. Випуск 24. С. 59–63.
7. Красівський О. Галичина у першій чверті ХХ ст.: Проблема польсько- українських стосунків. Львів, 2000. 416 с.
8. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр. Проблеми взаємовідносин. Київ: Вид-во ЦДДУ, 1998. 298 с.
9. Кугутяк М. Галицькі українці в боротьбі за державну незалежність у 1920–1923 рр. // *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 1997. № 1. С. 45–57.
10. Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. ХХ ст.. Київ: Стилос, 1998. 56 с
11. Перевезій В. Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації 20–30-х рр. ХХ ст. Київ, 1998. С. 20.
12. Перевезій В. Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква між двома світовими війнами. Київ: Світогляд, 2004. 203 с.

13. Пилипів І. Українська Греко-Католицька Церква в контексті державно-церковних відносин Другої Речі Посполитої. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. Львів. 2024. Вип. 17. С. 132–145. DOI: 10.33402/ur.2024-17-132-144
14. Пилипів І. Греко-католицька церква в суспільному житті Другої Речі Посполитої. *Українські маркери історії Польщі: виклики міжвоєнної доби ХХ століття*. Львів, Суми : Університетська книга. 2024. С. 107–135. DOI: <https://doi.org/10.32782/978-617-521-093-2-5>
15. Пилипів І. В. Виховна та культурно-просвітницька діяльність греко-католицького духовенства в 20-30-ті роки ХХ століття. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 3(33). С. 2043–2058. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-2043-2058](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-2043-2058)
16. Турій О. Греко–католицька церква та українська національна ідентичність в Галичині. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://tyzhden.ua/History/43211/PrintView>.
17. Бистрицька Е., Грабець Ю. Становище та діяльність греко-католицького парафіяльного духовенства Східної Галичини у 1914 – 1939 рр. *Східноєвропейський Історичний Вісник*. 2023. № 27. С. 105–116. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.27.281515>
18. Зуляк І., Макар Ю. Східна Галичина і Західна Волинь: особливості культурно-освітнього і соціально-економічного становища у міжвоєнній Польщі. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. Чис. 28. С. 95–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.12>
19. Зуляк І. Участь греко-католицького духовенства у культурно-освітніх процесах на території Східної Галичини у міжвоєнний період. *Консенсус*. № 1. 2025. С. 132-141. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/132-141>

20. Костюк Л. В. Матеріальне становище греко-католицького духовенства Східної Галичини у міжвоєнний період. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 5. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15095695>
21. Костюк Л. Розвиток греко-католицької богословської освіти та науки в Східній Галичині у міжвоєнний період. *Консенсус*. 2025. № 1. С. 142-150. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/142-150>
22. Костюк Л. В. Участь греко-католицького духовенства у соціально-економічних процесах Східної Галичини у міжвоєнний період. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. Вип. 4(34). С. 1396-1406. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4\(34\)-1396-1405](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4(34)-1396-1405)
23. Колб Н. Роль греко-католицького парафiяльного духовенства в українсько-польському національному протистоянні в Галичині у 1918–1923 рр. *Українські маркери новітньої історії Польщі: виклики міжвоєнної доби ХХ століття*. Львів, Суми : Університетська книга, 2024. С. 89–106. DOI: <https://doi.org/10.32782/978-617-521-093-2-4>
24. Nabywaniec S. *Katolicycy biskupi przemyscy obrządku wschodniego // Unia brzeska po czterech stuleciach [materiały międzynarodowego sympozjum naukowego]*. Lublin, 20–21. IX. 1995. S. 279–301.
25. Stępień S. *Organizacja i struktura terytorialna greckokatolickiej diecezji przemyskiej w latach 1918–1939 // Polska–Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*. Przemyśl, 1996. S. 191–218 (tom III)
26. Jabłoński M. *Organizacja greckokatolickiej diecezji przemyskiej w okresie II Rzeczypospolitey (1918–1939) // Polska–Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*. Przemyśl, 1990. S. 229–249 (tom I).
27. Альманах Станиславівської землі: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / за ред. Б. Кравців. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен: В-во. Центрального Комітету Станиславівщини, 1975. 959 с.

28. Про українську христ. Організацію і її орган «Нову Зорю». // Львівські Архієпархіальні Відомости. 15 липня 1926. №2. С. 27.
29. Віросповідання в Польщі // Нова Зоря. 1931. 22 березня. Ч. 21. С. 3–4.
30. Конкордат між Св. Престолом а Річчюпосполитою Польською. Залучник А // Перемиські Епархіальні Відомости. 1926. Липень, серпень, вересень. Ч. III. С. 46–48.
31. Конкордат. Дослівний текст польсько-ватиканської угоди // Діло. 1925. 24 лютого. С. 2.
32. Про набування книжок до парохіяльних бібліотек у кат. видавництвах і в Тов. «Просвіта» та про поборювання неграмотности» // Перемиські Епархіальні Відомости. 1933. Травень. Ч. V. С. 60–61.
33. Статут Католицької акції // Нова Зоря. 1931. 16 серпня. Ч. 61. С. 3–4.